

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
ОКТАБРИИН
5
Намарай дунда улагшан
гахя
Һарын 23
СУББОТО
гарагай 7
№191 (19531)
Газетын сэн
хэлсээгэ.

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

ЭРДЭМ БЭЛИГ ЭРХИМ БАЯН, ГЭБЭШЬЕ...

ХҮҮГЭДЫЕ ЭРДЭМ НОМДО хургаха, хүнэй эрэг хүн болгохо, бага наһанһаань зүбөөр хүмүүжүүлхэ гэлһэн нангин уялга хургуулийн багшанарта даалгагдана гээшэ ааб даа. Шэнэ сагай эрилтэнүүд гон ехэ, тиймэһээ туршалгын хургуули болгогдон, манай 56-дахи хургуулийн ажал, хуралсал хубилгагдаа. Хоёрдохи жэлээ "Зүүн, баруун зүгүүдэй соёлой тааралдал" гэлһэн шэглэлэй хуралсал-хүмүүжүүлгын ажал багшанарнай ябуулана, тийхэдээ үхибүүн бүхэндэ анхарал хандуулна, баян арга боломжонуудые хэрэглэнэбди.

БАГША гэлһэн гон харюусалгатай мэргэжэл шэлэһэн баян дүршэлтэй багшанар коллективтэмнай олон юм. Илангага хургуулиһаа гадуур ябуулагдаха ажалдамнай буряад хэлэнэй багшанар Арюна Доржиевна Касанова, Санжидма Эрдыеевна Никифорова гэгшэд ехэ туһалдаг, һонин үүсэлгануудые үнгэргэдэг юм. Эхин классай багшанар Лариса Тихоновна Утенкова, Ирина Михайловна Паминина, ород хэлэ, лигеатурын багша Анна Агвановна Аюржанаева - нийтын амалай эдэбхитэд, ехэ бэрхэ багшанар.

Эдэһэйгээ аһа туһаар багшын үдэртэ зориулагдаһан, хурагшадай ажалые харуулаһан "Экодом" гэлһэн хургуулийн газетэ анха түрүүлһэн хэблэбэбди. Энэһэниие хургуулимнай "Кредо" гэлһэн экологиин пресстүбэй үхибүүд бэлдэлсээ, туһалалсаа. Хургуулингаа газархи, досоохине сэрбэрлэхэ, нүг өөлөдүнгөө сэдхэхэлые ариудхаха, баяжуулаһан һонин шэглэлтэйгээр ажалладаг хургуулингаа байшанай газар 40 модо асаржа буулгабди. Өһөдөө һанаад үзыт. Шэнээр хургадан хургуулин газар ямар модод ургахабы! Булта хамнажа, танил таладаа ханджа байжа, тусоһонгүйгөөр эдэ модонуудые баябди. хургуулидамнай, багшанартамнай болор соогоо мүнһэн үтэнэгүй гэжэ булта эдэһэ ха юмбиди даа.

Салин хүлһэнэй абтахагүйдэ, һанаан сэдхэлһэн дүрһэн бэлһэ байдаг гээшэ ааб даа. Гэбэшэ үхибүүд эндэ зэмэтэй бэшэ гэжэ бидэ өөлөдөө ойлгодогбди, булта юумэн һайн тээшээ гүбиха гэжэ этигэнэбди. хургуулимнай багшанараар хүсэд хангаданхай. Манай ажалые урагшаа һанаатай директор Анатолий Васильевич Мархаев ехэ дэмжэдэг, бидэнээ түгээг, магтадаг, мандаа ехэ найдадаг юм. һүүлэй гэдэһээ хургуулидамнай орохо дуратай үхибүүд Улаан-Үдэн ондоо микрорайонуудһаа ерэдэг болоһонинь (1500 хурагшад хурадаг) бидэниие турмушуулана, тиймэһээ саашадаашье ажаллаа байхаруулаха хүсэлэнтэйбди.

Хүүгэдээ дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор нэмэлтэ хэшээлүүдые, олон кружок, секцинүүдые эмхидхэбди. Шатарай 2 секци, даамай 1 секци бии. Борис Евдокимович Писковий удариладаг даам наадагшад хотын мурьсөөнүүдтэ шалгардаг юм. Зурагай кружокто (Н. П. Новолодская), хибэс эхэлһэдэй бүлэгтэ (А. С. Грачева) ябадаг хурагшадай бүтээнүүд "Уран гартан" гэлһэн Улаан-Үдэ хотымнай выставкэ дээрэ гэмдэгдээ юм.

Буряад хатарай "Сэлэнгэ" студие Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Дарима Доржиевна Найданова хүтэлбэрилнэ. Мэргэжэлтэ "Байгал" ансамблин артистка Дарима Доржиевна "Тоонго" ансамблин эдэбхитэй гэнүүн юм. Оройдоол тусо хүдэлһэн "Рагна" ("Эрдэни зэндэмэни")

гэлһэн зүүн зүгэй хатарай ансамблин үхибүүд "Уянга-96" гэлһэн хатарай республиканска һайндэрэй дипломдо хүртөө, "Первый успех" гэлһэн конкурсо илаа. Энэ ансамблие Антонина Николаевна Бадмаринчинова шадамэр бэрхээр хүтэлбэрилнэ. Энэ ансамблин үхибүүдэй Улаан-Үдэ хотын 330 жэлэй, Ивалгын дасанай 50 жэлэй ойн баяр ёһолоһнуудта хабаадаһаниинь ехэ һайшаалтай.

хургуулимнай директорэй үүсхэлээр хубсаһа оёхо цех (Г. М. Исакова) байгуулагдаа. хурагшадаймнай оёһон буряад үндэһэн шэглэлтэй гарай бэлэгүүд аяар холын Францида, Парижда үнгэргэгдэһэн уласхоорондын выставкэдэ харуулагдаа гэжэ омогорхонбди. Галина Михайловнагай хүтэлбэрилдэг эдир оёдолшод "Сэлэнгэ", "Рагна" ансамбльнуудайнгаа артистнуудта костюмуудые оёно, Байгалай. Буряад ороной һүлдэ тэмдэгүүдтэй гарай һайхан бэлэгүүдые хүн зоной захилаар бэлдэнэ.

Зүүн, баруун зүгэй соёлтой танилсаха зуураа, хурагшадайн англи, япон, хитад хэлэнүүдые үзэнэ. Түрэл арадуудайнгаа - буряад, ород зонойнгоо баян ёһо заншалнуудые, хэлэ бэшэг үшөө гүнзэгыгөөр шудалуулаха гэжэ оролдохо зэргэтэйбди гэжэ һанагдана. Би өөрөө 9-дэхи класста ород хэлэ заанаб.

Багшын үдэртэ һайндэрэй концерт багшанарнай үхибүүдтээ суг харуулаха юм. Наталья Ивановна Пластинина хоор байгуулаа. Багшанарнай дуу дуулажа, амаршалгануудые шагнажа, зүрхэ сэдхэлээ амаруулаха бэээ гэжэ найданаб.

Багшанартаа юу хүсэхэбид гэхэдэ, нэн түрүүн һайхан ерээдүйдэ этигэл, найдалтай, һанаһанаа бэлүүлхэ хүсэ шадалтай байхые хүсэнэб. Этигэлгүй ажаһууа аргагүйбди. Тийхэдэ элүүр энхэ ябахые булганда хүсэнэб. Мүн энэ хүсэлөө республикынгаа бүхы багшанарта хандуулнаб.

Багаһаа хүүгэдые һайн һанаатайгаар, үнэн сэхэ байхаар, уужам сэдхэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ гээшэ - манай гол зорилго.

Һайндэрөөр, хүндэтэ багшанар!

М. ОЩОРОВА,

Улаан-Үдэ хотын 56-дахи туршалгын хургуулийн директорэй хүмүүжүүлгын талаар орлогшо.

Хүндэтэ уншагшад!

“Буряад үнэн”

СОНИНОЙНГОО

1997 оной

ТҮРҮҮШЫН ХАХАД

ЖЭЛЭЙ ЗАХИЛ

ХЭХЭЭ ШАМДЫТ!

Почтын албан уншагшадаймнай талые хаража, октябрь соо захигшадта сонсохон 53040 түхэриг гаргашын сэнгэй орондо 47160 түхэриг тогтообо. Газетын хахад сэнгэй хамта 1997 оной түрүүшын хахад жэлдэ захилай сэн октябрыта иимэ байха:

Газетын сэн	Почтын сэн
1 һарын - 3150	+ 7860 түх. - 11010 түх.
3 һарын - 9450 түх.	+ 23580 түх. - 33030 түх.
6 һарын - 18900 түх.	+ 47160 түх. - 66060 түх.

Бусад зон (хотодо) газетын дүүрэн сэнгээр захила:

1 һарын - 6300 түх. + 7860 түх. = 14160 түх.
3 һарын - 18900 түх. + 23580 түх. = 42480 түх.
6 һарын - 37800 түх. + 47160 түх. = 84960 түх.

Редакцида ержэ, 30 мянган түхэригөөр хахад жэлэй захил хэхэ аргатай гэжэ дахин һануулаа. Дайнай инвалидуудһаа 15 мянган түхэригөөр захил абтаха.

Хүндэтэ уншагшад! "Буряад үнэн" хүнгэлэлтэй сэнгээр захилаша шамдайл даа!

Редколлеги.

Ургаса хуряалга-96

АМЖАЛТА – ШАДАБАРИҺАА

Алтан шара таряа хуряалгын кампание эгээл шухала, харюусалгатай хаһа гэжэ тоолодог байһаниинь ойлгосотой. Энэнь зүбтэйше байгаал даа. Хүлһээ гаргажа, ургуулаһан ургасаяа гээлтэ хороолтодо оруулангүйгөөр сүм суглуулаха гээшэ тон нангин уялга гэжэ тоологдодог байгаа бшуу. Механизаторнууд, комбайнернууд ажалдаа үндэр бүтээсэ туйлаха гэжэ урдань яһала оролдогдогшье ябаа ха юм.

Тээд... Мүнөө энэ харюусалгатай уялгага мартаһан болоно гүбди? Үгы аабдаа. Сагай хэды хубилаашье һаань, манай аймагай таряашад ургуулаһан ургасаяа сүм хуряажа абаха гэжэ оролдохо, тэмсэхэ ёһотой. Ургасаяа баал болгон сабшаха, тэрэнээ хадан хуряаха хоёрой хоорондохи забһарыень тон наринаар сахиха шухала болоно. Ушар тиймэһээ таряагаа сабшажа, баал болгохо, тэрэнээ хадан хуряаха хүдэлмэреэ шангаханаар эрхилхэ шухалада тоологдоно. Тийхэдэ бии байһан комбайнууддаа зүбөөр

хэрэглэхэ гээшэ онсо удаа шанартай. Тээд энэ талаар юун хэгдэхэ ёһотойб?

Мүнөөдэрэй байдалаар республика дотор хүдэлгэгдэжэ байһан нэгэ комбайнда аяар 500 гектар талмай газар хүртэхэ юм. Харин манай аймагай Тулдуунай совхоздо нэгэ комбайн 350 гектар талмай ургаса хуряана. Энэ ажахын механизаторнууд ургасаяа хуряһанайнгаа һүүлээр болоомоёо суглуулаха, сүлөө болоһон полиёо хahalxa хүдэлмэри үргэнөөр ябуулжа байна. Эдэнэрэй һайшаалта энэ дүй дүршэлыень халан абахаар гэжэ һанагдана.

"Улаан-Туяа" колхоздо, хүдөө ажахын Яруунын кооперативта, "Үльдэргэ" колхоздо, "Юбилейный" гэлһэн хүдөө ажахын кооперативта халан абахаар дүй дүршэл баһал бии. Ажалдаа үндэр дүн туйлахын тула поли, орооһоной тоог дээрэ хүдэлжэ байһан уладай даалгадан даабарияа ямараар дүүргэһэнһээ бүхы юумэн дулдыдаха байна бшуу.

Э. БУДАЕВ,
"Ярууна" газетын редактор.

Арадай Хуралай депутадта кандидадууд

П. П. КУШМЕЛЁВ

П. П. Кушмелёв Улаан-Удэ хотодо 1952 ондо түрэнэн юм. Залуунаһаниинь Стеклозаводой поселогто үнгэрөө, тиимэһээ эндэхи зоной байдалые һайн үздэхэ байна. 43-дахи һургуулида һураһан, Буряадай гүрэнэй багшанарай дээдэ һургуули дүүргэһэн, түүхын ба обществоведениин багша иргэжэлтэй.

"Электромашини" заводто, "Бурводстрой" автобазада, "Межколхозстрой" 101-дэхи ПМК-да жолоошоноор ажаллаһан, сэрэгэй алба гараһан. Запасай офицер. Буряад Республиканын запасай офицернуудэй холбооной координационно советэй гишүүн.

1995 оной апрель һараһаа сомладай эхэнүүдэй комитедэй түрүүлэгшын орлогшоор үздэһөө. Харин 1996 оной июнь һараһаа эхилжэ, комитедэй түрүүлэгшээр ажаллана. Чечняда дайладалһан солдадай эсгэ, сэрэгэй частынуудай байдал һайн мэдэхэ кадрова офицер байһан тула нийтлэн энэ эмхидэ сэдхэлэйнгээ уряагаар үздэхэе эрээ.

Сэрэгэй албанда татагдаха залуушуулые хүмүүжүүлэхэ сэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалһанайнгаа түлөө Забайкалин сэрэгэй округой командуюцийн Хүндэлэлэй бригадаар шагнагданхай.

Гэр бүлэтэй, гурбан үхүүдтэй.

Солдадуудай эхэнүүдэй комитет ба Буряадай эхэнүүдэй холбоон П. Кушмелёвые депутадта кандидадаар дэбжүүлээ. Комитедэй түрүүлэгшэ байһан тула "Социальна үнэн зүб байдалай түлөө" эмхийн хүдэлмэридэ ба арадай-партиотическа хүдэлөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадаг.

Хүнэй эрхэнүүдые хамгаалжа шадаха.

Солдадуудай эхэнүүдэй комитедтэ гуйлгатайгаар, заабари зүбшэл абахаяа, сэдхэлээ үдэрхэн зон эрэдэг. Имангал эндэ хүнүүд һанааһы зөөһон асуудалнуудтаа хариу абадаг, тэдэндэ гүрэнэй тулаһаа хүртэгдээггүй туһаламжа, дамжэлгэ үзүүлэгдэг байһа...

Павел Павлович Кушмелёв шэнги энэрхы сэдхэлтэй хүнүүдэй хүдэлдэг нийтлэн эмхи

хүн зоной эрхэнүүдые хамгаалха хэрэгтэ гүрэнэй зарим албан зургаануудһаа хүсэтэй байшоо. Сэрэгэй албанда татагдаха залуу хүбүүд, сэрэгэй алба хааһан, Россин Армиин инваидууд, дайнай газарта ами һаһаа адалһан сэрэгшэдэй бүдэнүүд, албанһаа тайгдһаад, амгалан байдалда ажал хүдэлмэригүй, яагаад ажалдархаяа мэдэхгүй солдадууд энэ комитедтэ манда, туһалха, ажабайдалаймнай хүсэр асуудалнуудые нийдэхын тула бүхы арга боломжо бэдэрхэ гэжэ һайн мэдэдэг.

Солдадай эхэнүүдэй комитедтэ жэлүүлгэти сар соо хүдэлхэ зуура Павел Павлович гурба дахин Чечня ошожо эрээ. Энэ эшөгүүритэ, үхэлтэ дайнай сэрэгшэд болоһон шотагайнгаа хүбүүдтэ бэлэгүүдые абаашажа ошоһон байна. Өөрынгоо гараар түрэхид болон дүүнхидэйнь элгээрхэн бэшгүүдые барюулаа. Грозный, Ханкала, Чир-Юрт, Ирыш-Марды, Севернэ аэропорт, Асиновская станица— тушаал зиндаа эхэтэй хүтэлбэрлэгшэдэй онохоёо, ябахаяа һанаашыггүй газарнуудтаар баатарлиг зүрхэтэй энэ хүн ябажа эрлэн байна. Тиихэдэ Чечендэхи дай бодюулаха уряатайгаар гар табилгануудые суглуулга олонийтын һанаа сэдхэл хүдэлгөө.

Солдадай эхэнүүдэй комитет мүнөө зүрхэ сэдхэл зөөһон асуудалнуудтаар хүн зоной эрхэнүүдые хамгаалдаг эмхи болонхой. Комитедэй түрүүлэгшэ манай хүбүүдые үхэлһөө, доромжолгоһоо хамгаалдаг. Тэдэнэй эрхэнүүдэй түлөө тэмсэлһы тэрэндэ граждан ба уголонно эрхэнүүдые, сэрэгэй хуули ёһо мэдхэ, эрхэтэн ба гүрэнэй хоорондохы зүришлэдоонүүдые зүбоор шийдхэхэ талаар һайн һургуули болоо.

Мүнөөнэй энэ хүсэр сагта бидэ ошэдынгоо эрхэнүүдэй, хүн түрэнэн нэрэ хүндлһөө, ажабайдалай түлөө тэмсэхэ ёһотойбди.

Павел Павлович Кушмелёв эдэ бүгэдэнэй түлөө тэмсэл ямар аргаар ябуулах гэжэ һайн мэдэнэ. Энэниинь комитедтэ хандһан 2,5 мянган сэрэгэй алба хаагшад ба тэдэнэй түрэхид баталха байна. Тэдэндэ бултанһан тус комитедэй талаһаа туһа хүргэгдэн байгаа.

Энэ хүн тэрэндэ хандһандаа хоһон найдуулга хэдэггүй гэжэ Шэлэй заводой ажалгүйшүүл, Дивизионно станицын частынуудай сэрэгэй алба хаагшад, һуралсамай "Байгал" ажахын хүдэлмэришэд эрээдүүдэ этигэхэ аргатай.

Депутадта кандидадай программаһаа:

эндэхи округой социаль-ажалуудалай эрхэ байдалые һайжаруулгада, һуралсамай "Байгал" ажахыда худалдаа наймаанай магазин нээлгэдэ туһалха;

Этигэмжэтэ шюурнууд.

АЖАХЫН ХУБИ ЗАЯАН-ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДНӨӨ

Һүүлэй жэлнүүдэй экономика хубилалтануудай худхалая хуймаан соо хүдөө шотагуудай ажабайдал шилээд доройтоно. Олонхи хамтын ажахынууд хургаа даража тоолохо малгүй, таряагаа тариха техникгүй болотороо һандарна.

Зүгөөр зарим ажахынууд иимэ байдалда "бажуулангүй", арга шадалаараа тэмсэдэг юм.

Дуларгын аймагай Тугшан шотагай "Онон" колхозойхид Агын округ сооһоо тиимэ "тэмсэгшэдэй" тоодо оролсоно. Энэ шотагайхид урданайнгаа адуу малай тоо толгой хороогоогүй, таряалангаа бага болтоогүй юм. Тиимэһээ колхозой түрүүлэгшэ Бато Жигжитжапович Базароной габыаа тон ехэ гэшшэ. Юундэб гэхэдэ, хамтын ажахынуудай хуби заяан гол түлэб хүтэлбэрилэгшэдһөөнь дулдыдаг гэжэ тон эли ха юм даа.

Мүнөө жэлдэ 1400 гаран гектар талмайда ороһото ургамал таригдажа, мүнөө хуриягдана. Тэрэнһы 320 гектарта шэниисэ, 500 гектарта ешмээн, 580 гектарта обёос таригданхай юм. Дүй дүршэлтэй механизаторнууд С. Дамдиновай, С. Шариевай, С. Рыгденовай ударидалга доро гурбан звено ургаса хурялгада сентябрийн 5-һаа гаранхай. Поли дээрэ мүнөө 18 комбайн хүдэлгэгдэнэ.

Һүүлэй мэдээгээр, таригданхай бүхы ешмээн хуряагада гэхэ түлэб 6613 центнер ургаса абтаба. Энэнь гектар бүриһөө 13 центнерээр жэгдэрээ. Обёосой хахадһы сохигдоод, гектарһаа дунда зэргээр 15 центнер абтажа байна. Колхозой таряанай тоог дээрэ хамта дээрэ 530 тонно таряан асарагдаад, тэндээ хатаагдана, сэбэрлэгдэнэ.

Арбан үдэрэй дүнгөөр комбайнёрнуудай дунда С. Рыгденов, С. Дамдинов, Б-М. Доржиев гэгшэд эршэмтэйгээр хүдэлжэ, бусадһаа түрүүлбэ. Эрхимлэгшэд таряагаар урмашуулагдаха юм.

Техникын тоһо түлишэ, нөөсэ хэрэгсэлнүүдэй дуталданһаа хүдөөгэйхидэй амин шухала ажал нэгэн-хоёр үдэрөөр байшана. Колхозой түрүүлэгшэ Бато Жигжитжапович Улаан-Удэ, Штэ хотонуудаар ябажа, ябуулгатайгаар, шуран бэрхээр асуудалаа шийдхэнэ.

Мүнөө жэл Тугшанда бараг һайн ургаса абтахаар хүлээгдэнэ. Тиимэһээ тугшанайхид шэниисэеэ тээрмэдэжэ, хилэмэсэ бариха, шүлэнэй талха үйлэдбэрлэхэ гуриатай мэд байха гэжэ найдагдана. Хуряагданай 10 тонно рашһаа тоһо гаргажа, хүн зондо хямдахан сэнтарнай чаалагдаха юм.

Иимэ хүсэр байдалда тугшанайхид хамтынгаа хүсэ шадал нэгэдхэжэ, бэс бэсдэ туһалжа байһаниинь ехэ һайшаалтай байна.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

Ургаса хуряалга-96

ХӨӨРЭЛДЭХЭ ЗАБГҮЙ ЯАРАНА

нүхэдөө нэрлүү.

—Инокентий Данилов, Сергей Жалсабон, Баяр Жамбаев, Юрий Бадмаев гэгшэд комбайнда хүдэлнэ. Жолоошод Владимир Иванов Александр Дамдинов хоёр 5 комбайнэй ороһо зоожэ үрдинэ.

—Машинатнай үсөөдэнгүй гү?— гэжэ жолоошон А. Д. Дамдиновһаа асуубади.

Нарица оршодог таряанай тоогой таряалануудһаамнай холо бэшэ хадань, хоёр хүн зоожэ үрдинэбди. Ажалаа зүбоор эмхидхэбэл, бага хүсоор ехэ юумэ бүтээгдэдэг ха юм даа. Гэнтн ушараар һамшаахагүйн тула машинааял забһартань заһабарилна, харууһаана гэшшэбди,— гэжэ харюусаба.

Һаяхан шэниисэеэ хадажа эхилһэн тула гектарай хэды шэниэн ургасын гаража байһые таряашад мэдэбгүй. Гектар бүхэнэй 13 центнер обёос абтаһан байха гэжэ лаблана. Тэдһые удаан хооролдэхэ забгүй яаража байһаниинь мэдэжэ ааб даа.

Т. НИМБУЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ороһо ашаха үедһы.

Авторай фото.

ЖЭГДЭРЭН ОРОНХОЙ

Эдэ үдэрнүүдтэ сагай уларилай яһала тогтууритай байһан ушарһаа Түнхэнэй аймагай ажахынууд таряа хуряаха шухала кампанидаа жэгдэрэн оронхой. Таряанай ажахынуудай "Сибиряк" нэгэдэлэй гурбан отделиин механизаторнууд парата үдэрнүүдые һамбаашалан, ургаса хуряалгын агрегадуудые бүтээсэтэйгээр хүдэлгэхые шармайн ородоно. Мүнгэ зөөрийн, запас хэрэгсэлнүүдэй дуталдан дээрһээ энэ нэгэдэлэй таряашад ороһонойнгоо бүхы комбайнуудые заһабарилха аргагүй. Эндэһээ ороһоной комбайн бүхэндэ айнаагдарахэ талмайн ургаса хуряагдаха байна.

Нэгэдэлэй түрүүлэгшэ В. Н. Поповой мэдүүлһэнэй ёһоор, Түнхэнэй отделиин механизаторнууд ажахы дотороо түрүүлэн, ургасаяа сэхэ хадан хуряажа эхилһэн байха юм. 104 гектар дээрэ таригданай ешмээн хадагдан сохигдоо. Гектар бүриһөө дунда зэргээр арбаад гаран центнер хуряагдана. Мүнөө эндэ шэниисэ, хара гарья

болон бэшэһые ороһото ургамалнууд хуряагдажа байнхай. Ахалигай таряашад түрүүлэн шэниисэеэ хадажа эхилээд, мүнөө дүүргэхэ дүтэлэнхэй. Еловкын отделиндэ оройдоол ороһоной 3 комбайн хүдэлгэгдэхэдөө, ургасаяа амяарлан сохижо эхилэнхэй.

Ажахын хартаабхашан Борис Геннадьевич Байбородинай даадаг звеногой гэгшүүд сентябрийн тэнгээр 90 гектар дээрэ таригданһаа хуряажа эхилһэн аад, эдэ үдэрнүүдтэ дүүргээ. Эдэнэр хартаабха хуряадаг 4 комбайн хүдэлгэжэ, неделиин турша соо энэ кампаниа бэелүүлжэ шадалан байха юм. Звено даагшын мэдүүлһээр, тус звено мүнөө жэлдэ гектар бүриһөө дунда зэргээр 70-аад центнер хартаабха суглуулжа, нёдондонойнгоо хэмжээндэ хүрэжэ шадабагүй. Тэдэнэр үнэрһэн жэлдэ гектарай 104 центнер ургаса хуряан юм.

В. ШАГЖИЕВ, "Саяан" газетын корр.

Загарайн районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд хуряалгадаа шийдэжэ үрдинэ, нэгэдэхи отделиндэ 4 комбайн, хоёрдохидонь 5 комбайн хүдэлнэ. Хоёрдохы отделиин механизатор Степан Борисович Жалсабон жолоошон Александр Жамбаевич Дамдинов хоёрой хуряан ороһоёо машинада хуряажа үедһы ошожо шадабади. —Бидэ сентябрийн 19-һоо

тарилгадаа шийдэжэ ороо һэмди. Юундэ иигэжэ оройтожо орообга гэнэн асуудал гаража болохо,— гэжэ Степан Борисович хоороогоо эхилнэ.— Зунай үедэ хура бороогүй хуурайбтар байһан аад, хожом болгожо эрээд орогоржиходонь, хэнзэ ехээр уржага, абаһан орооһымнай бүхыдһы гутааха таамтай болоо. Ушар тиимэһээ хүлээжэ, узуур дээрһы хатаажа, сэхэ хадаха ушартай болодоно. —Суг хүдэлжэ ябаһан

ТОЛМИ

ХЭР УГНАА буряад арад хүүгэдээ хүмүүжүүлэхдээ, эхэ эсэгэ гээшье хүндэлжэ, тэдэнэйнгээ үмэнэ хүгэдэдэг байхаар хургадаг нэн. Энэ хэндэшые мэдээжэ. Эхэ, эсэгээ бурхантай адляар тоолодог байһыень юунгэршэлэнэг гэхэдэ, шэнэ бууһан бэри хадамуудайнгаа гэрэй богонье алхажа орохолоороо, нэн түрүүн бурхандань, гадань мүргөөд, удаань хадам эхэ эсэгынгээ

Нажарай аадар, Нүгөөдэнь - Сэрэн-Галдан, Хуурмаг алтан. Нэгэнэйнь сэдхэл сагаан найхан, Нүгөөдэнь хара - олоной гайхал, - Эсэгын хүбүүд Элдэб байхал. Нэгэнэинь - дурсажа ябаха, Нүгөөдэнь - хурисажа ябаха, Нэгэнэинь арадаа сахиха, Нүгөөдэнь араһаань сохиха,

хүбүүниинь тархьяшые үргэнгүй, ээ эхигүй шэшэрһэн гараараа хаарта хубаажа хууха зуураа: - Бай-бай! Ушоо нэгэ хубаажархихам!.. - гэхэн юм гэлсэдэг. Зүгөөр эхэ эсэгээ наһан соогоо хүндэлжэ, ямбалжа, найханаар, гурбан зоолэнөөр сэдхэл зурхыень, бэеыень хүрээлэн үргэжэ, хойнонь гараад, буяниень хэжэ, юроолыень абажа ябадаг үри

дутаангүй, амаргүй найханаар үргэжэ, хойнонь гараа нэн даа. Найхан сэдхэлтэй, хадам эхэ эсэгээ өөрынгөө түрэнэн эжы абадал адляар, зарим ушарта үлүү найханаар үргэдэг бэринүүд бии ааб даа. Дайнай үедэ эрэ нүхэрэйн Эсэгэ оронойнгоо түлөө ами наһаяа үгэнэн тухай хэды олон эхэнэрнүүд хара саарһа абабашые, бүхы наһаараа бэлбэһэн ябажа үнгэрөөб! Зариманиинь хүнэй ганса

Эрдэни ДУГАРОВ
ГИТАРЫН ЖЭНГИРЭЭН ДОРО

Гитарын жэнгирээн доро Сэбэр дуран тухай Дуулажа хуухагаа, Эрхэ дуряа шэбшэнэм. Гитарын жэнгирээн доро Гүлмэр зүрхөө хүлгөөд, Найдажа таамаглааг, Ушарха инагаа дурсанам. Гитарын жэнгирээн доро Нэргэг мүшэ дуудааг, Тооримэ хүншдөө Жаргажа гушгаа мананам. Гитарын жэнгирээн доро Зүрхэм золоо зүтлөөд, Муудажа байнгүйгөөр Багарха дуряа дууланам.

ҺУНИИН ТЭНГЭЭР

Намайгаа наһаагадаа, хүншн тэнгээр, инагшн, наһаандаа нам тухайгаа Энхэрхэдэжэ шэбшэн, Мэндэ хэлэн шэбшээрэй. Шэбшэлэн үгэнүүдэ Жэгүүртэ шубууд гэжэ, Дүүгүүхэнээр нишхэжэ, хүншн нэбшэлэнгэ үгээрэй. Намга хүрэг гээд үгдшоорэй. хүншн тэнгээр, хүншн тэнгээр. Шамайгаа наһаагадаа, хүншн тэнгээр, инагшн, наһаандаа нам тухайгаа Уйрхагдаа сэдхэн, Сэжэсэ сэлшн хоноржуулаб. Шэбшэлэн үгэнүүдш Шэгшэ гушг гэжэ, Домогомоор анжаржа, Наруул сэдхэлдээ үлоогөөд, Шамга мэндэсэ шэбшэлэйб. хүншн тэнгээр, "хүншн тэнгээр."

... ҺҮН ДАЛАЙ ШЭРГЭХЭГҮЙ!

хүлдэ мүргэдэг ёһотой байгаа. Эхэ, эсэгэ болоһон хүниие гомдохоохо гээшэ нүгэлэй ехэ хара нүгэл гэжэ тоологдодог байһан юм. Тэрэниие гэршэлэн олон тоото оньһон үгэнүүд арадай аман зохёолой абдар соо байха. Тэрэнэй нэгые дурдабал:

- Эсэгые гомдооходо, хүмбэр уула хэмхэрхэ, Эхые гомдооходо, хүн далай шэргэхэ, - гэжэ нилээдхэн хатуугаар үгүүлэгдэдэг оньһон үгэ бии юм. Тиймэһээ эхэ эсэгээ хүндэлжэ гээшэ үри бэл болоһон хүнэй нангин уялга байгаа гэжэ ойлгогдонот. Гэбшье хүнэй үринэрэй дунда элдэб хүдхэшүүд ябадаг ааб даа. Тэдэн тухай Буряадаймнай оюун бэлгитэ поэт Дондок Улытуев "Эсэгын хүбүүд" гэхэн шүлэг соогоо бэшээ хамнай:
- Эсэгын хүбүүд адли бэшэ - Элдэб эсэ.
- Нэгэнэинь - нэтэрүү.
- Нүгөөдэнь - зүдэрүү.
- Нэгэнэинь - үгөөр.
- Нүгөөдэнь - хүөөр.
- Нэгэнэинь жэшээ - Шоно Баатар,

Нэгэнэинь - шугам сэхэ, Нүгөөдэнь - хорон мэхэ-Эсэгын хүбүүд Эрхэ, бэрхэ, Элдэб гэхэ. Эхэ, эсэгээ хүндэлдэггүй, тоодоггүй, найханаар үргэжэ хойнонь гарадаггүй үри бэснэр хэр угһаа зондо шоо үзүүлдэг байһан юм.

... Урдань гайхалтай ехээр хаартада шунаһанан хүбүүн байгаа гэхэ. Ганса эхынгээ хаража ябаһан хамаг малые, хогшол зоориень хуу хаартада аздаад, гангэхэ нохойгүй, гадаһа зоохо газаргүй болгобо ха. Эгэршэгүй сэдхэлэй үбшэндэ нэрбэгдэжэ, эхэнь бэе муутай болоод, холынгоо түрэлэй хаяада хэбтэдэг хэн гэхэ. Үнөөхи хүбүүниинь сожоошые татангүй, "эрэн мориноо буугаагүй", хаартадажал ябаа ха. Тэрэ нотагай нэтэржэ зугарһан, нэхыгээ хэдэрһэн хаарташадай дунда шуһан улаан шодтэй болошоод, шуһанхайтажа һууһан хүбүүндэнь захяа бууба: "Түргөөр ошынш, эхэшни ами табихааа байнал!". Харин

хүүгэд үсөөн бэшэ даа. Жэшээ холоур бэдэрэлтэгүй. Яруунын аймагай Эгэтэ нотаг соогоо Анзысан абгай гэжэ суурхалһан, саарһаараа Дондокова Дарижаб 1995 оной март соо 95 наһан дээрээ энэ дэлхэйгээ орхижо ошоо нэн.

Анзысан абгайн ори ганса басаганиинь хоёр бишыхан үхибүүдэ орхөөд, залууханаар наһа бараһанан юм. Хоёр зээнэрээ хүл дээрэн гаргажа, хургуулида хургахын тула жара һайса гаратараа, Анзысан абгай колхозой хони адуулжа ябаа. Зэе басаганиинь Хягтын аймагай Алтай нотагай хүбүүндэ хадамда гараһан байгаа. Бадмажаб хүбүүниинь нотагтаа үлэжэ, дүрбэн жэлдэ механизаторар ажаллаад, Буряадай хүдоо ажахын институтта нуража, инженер-механик болоод, колхоздоо ажаллажа эхилһэн юм. Бэшүүрэй аймагай Шэбэртэ нотагһаа бууһан Наталья бэринь зөөлэн найхан сэдхэлтэй хүн байшоо. Юрэдөө, Бадмажаб Наталья хоёр эжыгээ зоргоорнь байлдадаг, хубсаһа хоолоор

хүбүүнэй һамган байһан тула хадам эхэ эсэгээ үргэхэ баатай болоһон ааб даа.

Хадам эхэ хүрьгэн хоёр багтадаггүй гэхысэ зон хэлсэдэг гэшэ. Тээ "эсэгын хүбүүд адли бэшэ - элдэб эсэ" гэжэ нээдэй хэлһэншүү, хүрьгэд баһалхүдэр гартай, хүрдэгэр зантай - элдэб байха. Зарим хүрьгэд наһанайнгаа нүхэр болгожо шэлһэн басаганайнгаа богонхо алхажа ороһон саһаа хадам эхэсэ үзэн ядадаг, үхэнэй гэжэ үдэрэй наһаан, хүниин зүүдэн болодог, эжы гэжэ үгэ хэлэхээс алтаяа гээһэнтэй адли бододогууд бии байха. Харин нүгөөдэнь нал наһан, хадам эхэсэ өөрынгоо эхэдэл тон адляар наһадаг, хүндэлдэг байха. Юрэдөө, эрхэ бэрхэ үри хүүгэдэй, элдэр зөөлэхэн бэрээхэйнүүдэй, эхэ эсэгын хургаал алдаагүй хүрьгэдэй байһан сагта хүмбэр уула хэмхэрхэгүй, хүн далай шэргэхэгүй! Тийгээд хүмбэр уула хэмхэрхэгүй хүбүүдтэй, хүн далай шэргэхэгүй басагадтай байгты гэжэ уншагшадтаа хандаха дуран хүрэнэ.

М. ДАНИЛОВА.

Уншаа, дуулаа нэн гүт?

ОЙН БАЯР ТЭМДЭГЛЭГДЭЭ

Байгша оной сентябрь һарын һүүдлын үдэрнүүдгэ Улаан-Баатар хотын Соёлой ордондо Юмжагийн Цеденбалай түрэнөөр 80 жэлэйн ойн баяр тэмдэглэгдэбэ. Тэрэ 44 жэлэй туршада Монголой Арадай революционно партиие ба гүрэн түрье хүтэлбэрилөө юм. Энэ удаа дээдын тушаал эзэлжэ ябагшын ойн баяр зөрсэ янзаар тэмдэглэгдэбэ. Хэрбээ ажалһад, илангаяа наһажаал зон тэрэниие хүндэлдэг байһанаа эдэ үдэрнүүдгэ харуулжа байгаа наань, ороной засаг баригшад энэ ушарые "обёордогүй". Ойн баярай хэмжээ ябуулгануудые Монгол ороной ниитын эмхинүүд, тусхайлбал, Цеденбалай архивай баялигые хамгаалха ба дэлгэрүүдхэ жаса эмхидхээ юм. Юмжагийн Цеденбал хадаа өөрынгоо үе сагай хүн, тэрэнэй нэрэгэй Монголой шэнэ түүхэ, ороной ехэ туйлалтанууд болон ушарһан олон дутуу дунданууд холбоотой. Ороные хүтэлбэрлэгшын ажаябуулгын һайн, муу талань үлэн зүбөөр сэгнэгдэхэ зэргэгэй, мүнөөнэй, мүн саштанхи үеын баянголшууд энэһинээ туһатай тобиолол хэхэ ёһотой гэхэн асуудал байрай үедэ онсо анжарагдаа. Энээн тушаа МНРП-гэй генералына секретарь Намбарын Энхбэйр суглаан дээрэ хэлһэн байна. Нилсэл хотын уран зурагай галерейдэ "Цеденбалай образ Монголой уран зурагай искусствад" гэхэн экспозици, Соёлой ордондо Цеденбалай ажабайдалда ба ажаябуулгада зориулагдһан фотоулавкэ эмхидхэгдэ. Мэдээжэ хүтэлбэрлэгшын ойн баярта зориулагдһан уран зохёолой ба хүгжэмэй конкурсдо илаһан шүлэгшэдтэ, хүгжэмшэдтэ, дуушадта шагналнууд барюулагдаа. Пост О. Дашбалбар ба инженер-программист А. Гэрэл гэгшэд Монгол орондогтор түрүүшынхисэ Цеденбалай нэрэмжтэ хүндэтэ медалыар шагнагдаба. Энэ шагналда уран найханай ба ухаан бодолой талаар Монголой обществын хүгжэлтэдэ тон ехэ хубитаяа оруулагһад хүртэдэг юм. Ойн һайндэртэ Цеденбалай бага хүбүүн Зориг хабаадласа. Тэрэ 12 жэлэй турнада Москва хотодо Анастасия Ивановна Филатова-Цеденбал эжыгээс ба Владислав ахатаяа байна.

РЕРИХЭЙ АРХИВАЙ БАЯЛИГЫНЬ БҮРИН БҮТЭН БАЙЛГАГДАХА

Сууга уран зурааша, зохёолшо Святослав Рерихэй, тэрэнэй наһанайн нүхэр, 40-өөд онуудта Энэдхэг ороной киноэкранный "одон" байһан Девика Раниин ажанууһан "Татагуни" гэхэн буусыень гүрэнэй зөөри болгон дамжуулха хэрэгтэ алибаа хаалтанууд ушаруулагдадаг бэлэй. Энэ удаа Энэдхэг ороной Карпатака штадай засагаархид хуулиин болон бусад хаалтанууд усадхагдаба гэжэ тоолобод. Карпатака штадай губернатор Хуршид Алам Хан "Татагуни" буусые Рерихэй гэртэ байһан уран найханай бүхы үнэтэ зүйлнүүдтэйнэ, суглуулбаринуудтайнь нотагай правительствын харууһан доро байлгахаар хуулига ёһоор зүбшэл үгэбэ. Иимэ шийдхэбэри абхуулха тушаа дурадхал орууһан документүүд 1992 онһоо хойшо засаг түрын зургаануудта харагдаа юм. Тийн Индиин Президент Ш.Д. Шарма зүбшөөлөө үгэжэ, Карпатака штадай хуули баталдаг суглаан тэрэниинь дэмжэбэшүү. Энэхэрэгые шийдхэлгэдэ мүнөө Индиин премьер-министр байһан Х.Д. Деве Говда хубитаяа оруулаа гээд тоологдон. Ушар юуб гэхэдэ, тэрэ урдань Карпатака штадай захиргаание толгойложа байхадаа, Святослав Рерихэй орхинһон баялигые абархын тула ехээр оролдодог, хуулиин хамгаалгадору үгүүлхэ хүдэлмэри ябуулдаг байгаа юм ха. Соһинуудһаа абтаба.

УРДА МАЙЛЫН

Урга майлын энгэрээр Ургы сэлхиин гүлэшоод, Инаг зүрхэд сэлмэгээр Уран хүний шэмэглээ. Тийхэдэ шамтай золгоб, Тэрэнээ баһал дурсааб. Урга майлын хормойгоор Уры урдаг шэнхшэлгэ, Уян сэдхэл шуһалаар Ульгам болон шэмшэрээ. Дуратайб" гэһыеш наһаад, Гушглан мүнөө гутааб. Баһал урга майлаарнай, Ургы сэлхиин даланхай. Баһал майлын хормойгоор Уры урдаг дууданхай. Халасанаһа наһаад, Халаглан зүрхэм уйлаа.

ШИННИ СОНХО

Гэрэлтэй сонхоор орохо Шэл сохиһон эрбээхэйдэ, Миши дурнай үгэнүүд Шинни сонхого сохилна. Миши дурнай үгэнүүд хүншн эрбээхэйнүүд гү? Шинни сонхо сохиһоор Шадалаа баража хүнээ гү? Нээлгэтэй сонхоор оршоод, Гал дахалан эрбээхэйнүүд Галда дуряа үгэжэ, Ами наһаяа баранал. Миши дурнай үгэнүүд хүншн эрбээхэйнүүд гү? Шинни сонхоо нээгээ һаа, Дүлэнгэ шатажа үхэхэ гү?

БҮРЯАДАЙ гүрэнэй ниверситэдые тусхайтаар газрын хайндэртэ холо эрхөө айлшад бууһан байна. Эрэ тоодо аха дүү Хальмаг эрхөө түлөөлэгшэд морилоо. Хальмагай түлөөлэгшэдэй тоодо эрхо, Хальмагай арадай поэт, эринтэн эдэбхитэй ажал эрхулагша, Социалис Ажалай Герой, Давид Никитич Кугультинов ерэлсээ.

БГУ-гай болон Зүүн Сибирин гүрэнэй соёлой академик оюутад, Буряадай эрдэмтэд тус тустаа үндэр эшаниие халуунаар угтаа. Октябрийн 2-то хүндэтэ айлшамнай Хэблэлэй байшанда эржэ, бэшээшэдтэй, республикын газетэнүүдэй, радиогой болон телевидениин

ДАВИД КУГУЛЬТИНОВ - МАНАЙ АЙЛШАН

хүдэмэрлэгшэдтэй уулзалга болоо. "Буряад үнэн" газетын редактор, Буряад Республикын арадай уран зохиолшо А. Л. Ангархаев хуряангы үгэ хэлээд, энэ уулзалгы нээхэн бээрээ, айлшанда үгэ үгэбэ.

Би Буряад орондо хоёрдохие айлшан боложо бууһандаа угаа ехэ баяртайб, гэжэ хүндэтэ айлшамнай мэдүүлээ.

Мүнөө үеын бэрхэтэй хүшэр байдалай тохёолдоод байхада, бие биегээ дүтэ танилсажа, бие биегээ дүгээхэ гэшэ тон хэрэгтэй, эрин шухала асуудал болоно...

Д. Н. Кугультинов хадаа эмэгтэ Хальмагтаа бэшэ, эмэгтэ Россин Федерацида бэшэ, бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ болоһон, хаанашье хүндэтэйгөөр угтагдадаг поэт юм. Улаан хэлэтые урдаа эрхуулаагүй зон гэшэбди гэжэ бие үндэрөөр сэгнэдэг зарим журналистнууд Хальмаг ороной байдал тухай, тус республикын Президент Кирсан Илюмжинов тухай хилын саана, онсолбол, Чехословакида, Югославида эжэлүүдаг хальмагууд тухай "Хурса" асуудалнуудые табижа, энэ лээдэй уран шүлэг шагнаха эрхэтэйшүүда бага бэшэ наад эрхуулаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Гэхэ зуура олон тоото эрхуулаа харюусаха үедэнь, лээдэй намтарай зарим зүйлнүүд элээр тобойжо харагдаба. Энэшэнь, бүхы хальмаг арадай

хуби заяан хэр угһаа хүшэр байгаа. Түрэлхи дайдынгаа хүбүүн байһан тула Д.Кугультинов баһал арадайнгаа хуби заяае хубаалдажа, хардалга гүрдэлгын ташуурга нэгэнтэ бэшэ "шабхадуулаа". Анха түрүүн юһэн наһатайдаа - 1931 ондо хамалганда ороод, тэрэ хэрэгэйнгээ хая сагааруулагдаһан тухай поэт хоёрэбэ.

Хальмагай Президент Кирсан Илюмжинов тухай наһамжяа хэлэхэдээ, тэрэ иигэжэ мэдүүлбэ.

Иимэ Президенттэй болоһондоо, Хальмаг орон ехэл үлэнтэй байгаа гэшэ. Уласхоорондын харилсаануудай дээдэ нургуули дүүргэһэн, эрдэм түгэс, гадаадын хэдэн хэлэ мэдэхэ, экономико ойлгохо, залуухан, оройдоол гушан гурбатай - иимэ хүн манай Президентын тушаал эзэлээ бшуу даа. Президент байха зуураа өөрыгөө тон һайн талаһаа харуулаа...

Айлшанай үгэ бүхэниие олонхи зон газар дуһангүй шагнаа. Уулзалгын удааншаг үргэлжэлөөшье наа, тэндэ залхуурһан, эсэһэн хүн байгаагүй.

Айлшалжа ерэлэнэйнь түлоо, һонин юумэ хоороод, шүлэгүүдэ уншаһанайнь түлоо журналистнууд, поэдтэ баглаа сэсэг барюулаа.

Уншагшадтаа һануулбал,

Д.Н. Кугультинов Буряад орондо хоёрдохие айлшаар буугаа юм. 1961 ондо Россин Федерациин Уран зохиолшодой секретариатай нүүдэл зүблөөнэй Улаан-Үдэдэ болоһодо, Д.Кугультинов хабаадажа, дүлэтэ халуун үгэ хэлэхэдээ, манай поэт Дондок Улзытуевые, "Ая гангын орон" гэшыень ехэ магтаһан юм.

Тэрэнииень дурсангаа, айлшандаа иимэ шүлэг зориулаһ:

Хүхэ Монголһоо уг унгитай,
Хүхэ Монголой
Хүхэ мүнхэ тэнгэриһээ үршөөлтэй,
Хүхэлтын Даваа
— манай ахатан
Эрэлхэг Жангарай
аранзал ээргдээ
ундалууһан
Эжэл мүнхэй эрьһээ
Эндэмнай буулай.
Хүхэлтын Даваа ахая
Хүндэлжэ, дорой дохин,
Буряад оройшгоо
Буурал тархитайшые,
Булган хара үһэтэйшые
Эмэгтэйшүүлэй зүгһөө
Энэрин үнэн зүрхэнһөө
Уран үгынгөө
дээжэ шүлэг
Урдашнай хадаг болгон
Уншалайби —
тогтоожо хэшээгш!

Ц. ДОНДОГОЙ.

Арадай дуунууд

ШУЛУУН ХАРГЫ

Аргагайм турууе бэхижүүлһэн
Ара-Алханын шулуун харгы.
Айдархан бэем хүмүүжүүлһэн
Аба эжы хоёрни.

Эмнигэй турууе бэхижүүлһэн
Эбэр-Алханын шулуун харгы.
Энээхэн бэем хүмүүжүүлһэн
Эжы аба хоёрни.

Хун шубуун ерэжэ,
Хугарин шоруу жэггэрүүлбэ.
Холоһоо урагууднай буужа,
Хотын гуниг тарааба.
Шэн шубуун ерэжэ,
Сэлгээхэн Агые жэггэрүүлбэ.
Сэдьхэлтэй урагууднай буужа,
Сээжын гуниг тарааба.

Шабарай гундаһаа салбарһан
Шарахан сээсгэй һайхан гэшэнь.
Сагаанай гундаһаа шалгарһан
Сархагай гэжын гоё гэшэнь.
Шингтэйхэн нугадаа салбарһан
Сэнхирхэн сээсгэй һайхан
гэшэнь.

Шэрэмхэн танхаарынь
татууһан
Шэлтэйхэн харын гоё гэшэнь.

УЛААН САГААНАЙ ҮЙМӨӨНЭЙ ҮЕ

Хатар жороогой тэмсээн соо
Хадмел хаахануур дабахабиб,
Харахот сагаанай хөморон соо
Ханилсаһиел хаахануур
сунгахабиб.
Унаган жороогой тэмсээн соо

Уульел хаахануур дабахабиб.
Улаан сагаанай хөморон соо
Ушарсаһиел хаахануур
сунгахабиб.

Аргати агууһаа таһархагаа
Амая гурба заадаһан юм.
Абамни намгаа захихагаа
Алдуугүйгөөр ябаарай даа

гэлхэнхэн юм.
Эмнигни эжэлхэе таһархагаа
Эрьежэ гурба заадаһан юм.
Эжымни намгаа захихагаа
Эндүүгүйхэнөөр ябаарай даа
гэлхэнхэн юм.

Аргагхан моринойм хатарые
Амалаад харахая яһанхан юм.
Айдархан наһанайм жаргалые
Абамниш харахая яһанхан юм.
Эмнигхэн моринойм хатарые
Эмээлээдги харахая яһанхан юм.

Энээхэн бэем жаргалые
Эжымниш харахая яһанхан юм.

Үбһэнэй орой бууралтаад,
Үбэлэй болоһые мэдэбэгүйб.
Үендоо жаргалтай яһан ааг,
Үбгэржэ яһанаа мэдэбэгүйб.
Наһанай орой бууралтаад
Намарай болоһые мэдэбэгүйб.
Наһангаа жаргалтай яһан ааг,

Наһанайнгаа ошоһые
мэдэбэгүйб.

Д.ЖУГДУРОВАГАЙ
суглуулбаринаа.

Уншагшадтай туршалгануудһаа

БҮРЯАДАЙ ЭРХИМ ХҮБҮҮН ЛЭ

Энэ дэлхэйдэ мүндэлһэн
Энгэртэй гоё дэгэлтэй,
Эрмэгтэй зохидхон
гуталтай,
Эмээлтэй моринодоо
мордожо,
Элдиг талаараа алхалдаг
Эсэгын бэрхэ хүбүүн лэ.

Энхэргэн номгон
сэдьхэлтэй,
Элиһсэгэй захяатай,
Эрид хатуу заяатай,
Элбэг һайхан эдегтэй,
Эжы абын нургаалтай
Энэ нютагай хүбүүн лэ.

Буряадхан үргэн
нютагтаа
Байгалхан галайгаа
гэрлэжэ,
Буусаяа табижа
түбхинэһэн
Бэлиг эрдэмээр түгэлдэр
Булган малгайтай, бэхи
бэетэй
Буряагай эрхим хүбүүн
лэ.

СЭСЭГҮҮД

Би сэсэг таряаб.
Би сэсэгээ уһалааб.
Хүлээгдэжэ байһан
Хөөрхэн зохидхон
Сагаахан, улаахан

дэльбэтэй
Сэсэгүүд минии ургаа.

Гэрэйнгээ газар
ургууһан

Гоёхон эдэ сэсэгүүдэй
Ганхажа зохидоор
һуухадань

Гэнтэ бодолдо абтажа
Гараараа дүмэжэ түүбэб.

Эртэ үглөөгүүр бодожо,
Эрдэм мэдэсын үдэр

Энэрхы зохиг
багшанартаа
Эдээхэн гоё сэсэгүүдээ
Бэлэг болгон барибаб.

МАНАЙ НЮТАГ

Буряад орон гэшэмнай
Баян манай нютаг юм.
Баян хонгор
нютагтамнай
Байгал галай нэмжынэ.

Баян дэлгэр галаймнай
Бүхы арадай омогорхол.
Билтарма һайхан
баялигнай
Бултанай сэдьхэл
татанал.

Байгал галай гүнзэги
Баялиг ехэтэй галай юм.
Байгалайнгаа байгаали
Бултадаа хамгаалха
ёһотойбги.

АБАМНИ

Абамни ажалшан
Арбаад жэлдэ ажаллаа.
Алха хүхөөр дархалжа
Амжалта туйлаа
ажалдаа.

Би абадаа дуратайб
Абынгаа ажал
һайшаанаб.

Арбан классаа дүүргэбэл,
Абатаяа хамта хүдгэлхэб.

МИНИИ ЭЖЫ

Минии эжы багша
Бага балшар наһанһаа
Багашуулда дурлажа,
Багшын ажал шэлэжэ,
Дээдэ нургуули дүүргэжэ,
Багшалжа хүдгэлхэн
намтартай.

Бадма-Ханда БОДИЕВА,
4-дэхи нургуулийн буряад
хэлэнэй багша бүридхэбэ.

Үтрэй солодон

Залуу наһан-залитай үел: арюун һайхан ажабайдалаймнай зүрхэ сэдхэлэй мурнууд, зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

ЗАЛУУҢАА БЭЕЭ ГАМНАЯЛ!

Росси гүрэндэ һүүлэй үедэ халдабарита үбшэн үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай республикада халдабарита яра үбшэнгэн (сифилис) 1995 оной дунгуудтэй зэргэсүүхэдэ 3,5 дахин олошороо. Ганса 1996 ондо Улаан-Үдэн венерологическа үбшэ аргалгын түбтэ 3085 хүн хандаһан байна. Хүдөө нотагуудаар, ажабайдалай доройтоходо, энэ үбшэн бүришье үргэнөөр дэлгэрнэ. Кабанскын аймагта 226 хүн яра үбшэндэ дайрагдажа, хотын венерологическа түбэй мэргэжэлтэд тэндэ ошоһон, айд бүхэндэ шахуу медицинскэ шалгалта хэһэн байна.

—Яра үбшэн, мүн хүйтэ үбшэн (гонорея) намарай хаһада эгээл ехээр һүжэрдэг юм. Энэ үедэ анда тэндэһээ элдэб зон хотодо сугларна, гадна амаралтынгаа һүүлээр оюутан, хургуулидаа бусана. Бусадһие зон зундаа хаа хаагуур амаржа ерэнэ ха юм, — гэжэ медицинскэ эрдэмэй кандидат Буряад Республикын габьяата врач С. Д. Тарнуева хэлэ һэн.

Улаан-Үдэ хотын венерологическа аннинна түбтэ олон зон хандадаг байна. Паспорт эндэ заал наа харуулха бэшэ, тиймэһээ түбэй дэлгүүрэй, эмхи зургануудай, хургуулинуудай залуушуул эндэ ержэ, бээ шалгуулдаг юм. Түрүүшын шалгалта 57 мянган түхэригтэ болохо. Халдабарита яра, хүйтэ үбшэ элирүүлэл, ямар эм дом хэрэглэгдэнэб, тэрэһинэнь лэ аргалгын эмн дулдандаа. Халдабарита үбшэнь эм дом врачай рецептээр үтгэдэг юм. Манай антексенуудтэ рецепт утыгөөр гансал нэргылэмжын (профилактическа) эм үгэтэ аргатай. Олонхид пенициллин, гистан, бусал эм абажа, өөһэдыгөө "аргалда", тийхэдэнь нэгэ хирэ халдабарита үбшэнь шэнжэнүүд угы болошодог юм. Харин энэнь хүнэй бөөдэ эгээл муу нүлөө үзүүхэ, шундэб гэхэдэ, бэеын зосоо халдабарита үбшэн һүжэргэ байһа гэһэ. —Үдэр бүри заабол 30-40 хүн мааньда ержэ, бээ үзүүлдэг юм. Үнгэрэгшэ долоон

хоногто түрүүшын шалгалта гарахаа, үбшээ элирүүхээ олон хүн ерэ. Тэдэһин 20 проценти танигдаагүй хүнтэй унтаһанайнгаа һүүлээр халдабарита үбшэнь шэнжэнүүдэ мэдэрхэдэ, хандаһан байна. 150 гаран хүнэй 90-нинь халдабарита үбшэндэ дайрагдаа гэжэ элирүүлэгдэ. Инаган амид бэеын харилсаанай үедэ презерватив хэрэглэхэнь бултанинэ гуйнаб, ураалнаб, — гэжэ врач А. С. Банларакцияна хэлэ һэн.

Гадна Смоленской гүамжадахи 69-дэхи гэрэн 6 кабинеттэ яра үбшэ үгэдэ, элирүүлдэг. Тийшээ баһал зон олоор хандадаг юм.

Мүнөө үеын ажабайдалда баян, утыгэй гэжэ элээр илгарыт. Зүгөөр тулюур байдалтан зон хуби заяандаа гомдожо, ямарһие арга боломжо олохогүйдөө, бэеын элүүрые сахинагүй ха юм даа. Олзын элэр эрхилэгшэд урагшаа гүйдэбэл, архи ууна, энэ гэрэ танигдаагүй зонтой инаглана.

Мүнөө зун Улаан-Үдэн түбэж дэлгүүртэ яра үбшэнтэй 3 наймаалагша элирүүлэгдэ.

—Халдабарита үбшэн айхабтар түргөөр зоной дунда һүжэриг. Төдэ залуушуунай "хандаһанай хамтагал" адли энэ үбшэндэ хандаһа. Хүбүүа энэ үбшэһинэ боложо, простатидээр үбшэнэ. Энэһинээ уламжалан, үри хүүгэдтэй болохогүй басагад, хубууд жэлһээ жэлдэ олошорно. Батаһаа, залууһа бээ гамнаха хэрэгтэй. Төдэ мүнөө үедэ гансал үбшэһэй хүгжэлтын дунгуудые харуулахэ баатанбай, — гэжэ Светлана Держиовна Тарнуева хөөрөлдөөгөө түгэсхөө һэн.

Үлхнөрөөл төс, баримтануудтай танилсахада, соһордомо байна. Төдэ эманнай мүнөө үеын байдалай, мүнөө үеын зонон харилсаанай гэршэ ха юм даа.

Гадна венерологическа түбтэ хандаһан зоной дунда: эршүүд — 47,9 процент, эхэнэрүүд — 52,1 процент; бурядууд — 29,9 процент, ородууд — 68,3 процент, бусад яһатан — 1,8 процент; гэр бүлэтэйшүүд — 38,9 процент; 20-29 наһатай залуушууд — 63,3 процент болон.

Е. ЦЫБЕНОВА

Дээдэ хургуулинуудта БГУ-га:

Октябрин 1-дэ Хальмаг (Тангч) Республикын арадай поэт, Социалис Ажалай Герой, Хальмагай гүрэнэй университетэй профессор Давид Никитич Кугультинов Бурядай гүрэнэй университеттэ хүндэтэ айлшан боложо бууба. Энэнь Бурядай гүрэнэй университетэй тогтоогдоһондо зорюулагдаһан танилсалгатай нягта холбоотой.

Хальмаг арадай суута поэттэй уулзалгада олон оюутад болон багшанар хабаадалсаба. Уулзалгын эхиндэ тус университетэй ректор, профессор С. В. Калмыков хүндэтэ айлшанаа угтан абажа, амаршалгын үгэнүүдые хэлэ. Удаань Давид Никитич уран гоё хэлбэрээр шагнашадай анхарал гансата татаахдиба. Өөрынгөө зохёохы зам тухай хөөрэхэ зуураа, Д. Н. Кугультинов буряад болон хальмаг арадуудай нэгэ, монгол угсаата үндэһэтэй байһы дурдаһан байна.

Поэт Давид Кугультиновай наһанайн эгээл эршэтэй хаһа хүндэ хүшэр байдалда үнгэрһэн юм. Тэрэ 1931 ондо, 9 наһатайдаа, ангиин дайсанай хүбүүн гэжэ тоологдоо бэлэй. Жэгшүүритэ хамалганай үедэ Норильскда эрхээ хэһээлгын газарта һууһан намтартай. Тийн, үзэн нэрэнь 1995 ондо сагааруулагдаа. Давид Кугультинов Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүлэн соогуур гараһан хүн. Хэды хүшэр сагта хүн болобошье, үбгэн абынгаа ашаар түрэл хальмаг арадайнгаа аман зохёол дээрэ хүмүүжүүлэгдэһэн хүбүүн хадаа, зохёохы замһаа хадуураагүй.

Поэт өөрынгөө шүлэг уншангүй байха гэжэ яалайб! Түгэсхэдэнь буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй декан, профессор С. Ж. Балданов, буряад хэлэнэй кафедрын багша, профессор Ш. Н. Р. Цыденжапов гэгшэд университет болон факультетэйнгээ зүгһөө Хальмагай поэттэ баяр баясхалан хүргэбэ.

В. ДАШИНИМАЕВ,

БГУ-гай 5-дахи курсын оюутан.

★ ★ ★

Үнгэрэгшэ амаралтада Бурядай гүрэнэй университетэй оюутад өөһэдынгөө "Спартак" стадиондээрэ олоороо сугларжа, заншалта "Элүүр энхынгээ үдэр" үнгэргэбэ.

Нэгэдэхи курсын оюутатай хоорондоо спортын элдэб зүйлнүүдээр жэл бүри үнгэргэгдэжэ байдаг намарай мүрысөөнэй түгэсхэлэй шата болоо. Бүхы факультедууд өөһэдынгөө комантануудые табиһан байна.

Атлантын XXVI Олимпиадада хабаадаһан БГУ-гай оюутан хур харбагша Бальжинима Цыремпилов сугларагшадта бэлгт шадабарья, дүй дүршэлөө харуулан байха юм.

Университетэй багшанарһие оюутадһаа дутуугүй олоороо ержэ, һайндэртэ хабаадалсаа.

Б. БАДМАСАНЖИН.

БГСХА-га:

Мүнөө жэдэ БГСХА-да 5 факультеттэ 500-гаад оюутан абтаба. Факультет бүхэндэ конкурс ехэ байгаа. Экономическа факультеттэ оролгын балл илангала дээгүүр байба. Тиибэшье эгээл бэлигтэй залуушуул оюутад боложо шадаа юм.

БГСХА-да һаяар үнгэргэгдэхэ хэмжээ ябуулганууд гэбэл:

1. Октябрин 10-да нэгэдэхи курсын оюутантай танилсалгын үдэшэ үнгэргэгдэхэ.
2. Октябрин 17-до факультедуудэй хоорондоо гитарна дуунай конкурс болохо.
3. Ноябрь һарын түрүүшын четвергдэ (7-до) мүн лэ БГСХА-гай факультедуудэй хоорондоо "КВН" гэгэн нэрэтэй шог/зугаатай конкурс үнгэргэгдэхэ юм.

Б.-М. БАЛДАНОВ.

ШЭЛДЭГ ЯРЯАН

Шэнэ директор кабинет соохи хуушан диван газашан гаргаба. Удангүй соһоһон секретарша гүйжэ ерээд, асууна: —Баяр Жапович, намай хүдэлмэриһоом гаргаа гүт? —Хэн тиигэжэ хэлээб?! —Тиигээгүй наа, юуцда диван гаргажархэобта?

—Миний һамган намда худалаар хэлэнэ, — гэжэ Даша Дамба нүхэртөө гомдоно.

—Юун гэжэ мэхэлнэб? — гэжэ Дамба асууба.

—Үнгэрэгшэ һүни Янжамында хонооб гэжэ һамганни хэлэнэ.

—Төдэ юун болоо юм?

—Юуб гэхэдэ, үнгэрэгшэ һүни Янжамында би оорөө

хоноо ха юмбиб, — гэжэ Даша шангарна.

—Хайрата нүхэрни, шамгүйгөөр би нэгэшье үдэр ажаһуужа шадахагүйб!

—Зүб лэ даа! Ажабайдалнай үдэрһөө үдэртэ үнэтэй болоно ха юм даа.

Үбгэнэйнгөө дахин һогтуугаар гэртээ ерэхэдэ, һамганнинь гэмэржэ дүүргэд, сухалтайгаар асууба:

—Энэ дорoo хэлэ, үшөө ууха гүш?

Нүхэрнын, тархья маажан, дуугай зогсоно. һамганнинь дахий асууна:

—Харюуса гэнэм! Үшөө ууха гүш?

—Зай, хамаагүй, — гэжэ һүүлэй һүүлдэ үбгэннинь харюусана, — аягала...

Һамганинь нүхэртөө хандаһа:

Хэрбээ ондоо бүһэтэй хүндэ хадамда гараһоо һаамни, ши хайрлаха гүш?

—Юуцда би танил бэшэ бүһэтэй хүниие хайрлахабиб?

Хадамда гараагүй басаган хани эхэнэртээ хэлэнэ:

—Хурса хэлэтэй, дууша, хатарша, хүхюутэй хүндэл хадамда гарахаб.

—Хайратамни, — гэжэ наһатайшаг эхэнэрнын харюусана, — шамда хүхэр бэшэ, харин телевизор хэрэгтэй.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ хэблэлдэ бэлдэбэ.

ИНАЙ ВИКТОРИНАДА ИЛАГША

Альбина уран зохёолнуудыг уншаха, буряад дуунуудыг дуулаха дуратай. Буряад зохёолнууд сооһоо шотагайнгаа бэлигтэй нэрт Дондок Улзытуевай шүдэгүүдтэ илангаяа дуратай юм. Сергей Есенинэй шүдэгүүдээр Альбина мүн лэ һонирхдог. Хүнийг шарайнь талаһаа бэшэ, сэдхэлэйнь талаһаа сэгнэдэг. Зүгөөр хүбүүд һонор ухаатай, тэнигэр сэдхэлтэй, үнэхөөрөөл эмээлтэ хазаартыг багтааха шадалтай байха ёһотой гэжэ тоолоно. Басагадыг хүүдэлдэг, тэдэнэртэ зохидоор хандадаг хүбүүд мүнөө үедэ үсөөн болоо гэжэ Альбина тэмдэглэнэ. Тнихэдэ плов, эдэб янзын салат залуу басаган бэлдэдэг юм. Гороскопто үнэншэдэг. Гэр бүлэдөө 4 басагад, Альбина одхониинь. Түрэхидынь үмсын ажал эрхилдэг фермернүүд юм.

Урда тээхи "Үүрэй солбон" хуулаһандаа бидэ викториныг түүрүшын асуудалнуудыг томилоно байгаабы. Тиин дараадаһан асуудалнуудта тэриунууд ержэ, түүрүшын илагша элэрүүлэгдэбэ. БУ-гай буряад хэлэ бэшэгтэй филологтэй 2-дохи курсын, 923-дхи бүлэгтэй оюутан Альбина Мухомова бүхы асуудалнуудта тоо байса, тобишо харюунуудыг элэгээж, конкурсно илаба. Альбина 1978 оной ноябрийн 15-да уран үгын бэлигтэйшүүлээр сувлаһан Бэлүүрэй аймагай, Шэжэртэ нотагта түрэнэн юм.

Альбина манай конкурсно илажа, тусхай шанга хүртэбэ. Тиимэһээ хото, хүдөөгэй залуунуудыг викторинадаманай эдэбхитэйгээр хабаадахынь гуйнабди!

Манай эдэбхитэй авторнуудай нэгэн багшын ажалай ветеран Дарима Хашигова залуушуудта зориулагданан викториныг асуудалнуудта мүн лэ зүб харюунуудыг эльгээгээ. Энээнэйнь түлөө дороһоо ургажа ябаа үегэнэй зүгһөө баяр хүргэнэбди!

АМИДЫ ЯБАХАДА ГОЁ ДАА!

Түүрүшын ольбоной унажа эхилхэдэ, дулаахан, урихан хабараа эзэлүүдгүй һананаб.

Сэнүү һайхан хабарай саг... Зүрхэ сэдхэлдэһини ямаршыб даа, мэдэгдээгүй, жэгтэй һонин мэдэрэл хабартаа ерэдэг! Нойрһоо һэрижэ байһан оршолоц тойрон, огторгойн гүндэ ниидэһэн шубуудай ирагуу һайхан дуунууд, наруули дулаахан үдэрнүүд газашаа гарахыһини эзэлүүдгүй уриаалха. Тиингээд лэ, ямаршы хэрэг бүтээхэ бэшэ аад, түрэл хотынгоо үйлсэ гудамжануудаар гэшхэлхэн, магад нэгэ һонин юумэ харажархихаб, магад инаг дурантаяа уулзаһааб...

Үгы, инаг дураа хабартаа олоо гэжэ бү һанагты. Энээхэн һананаймин эгээл жаргалтай үдэрнүүд январийн эхинэй янгинама хүйтэн үдэрнүүдтэ тушаалданан юм.

Тиинхэдэ би хорбоо юртэмсэдэ инаг дуран байдаг юм гэжэ мэдээ һэм, инагайнгаа бэлгэлэһэн жаргал соо садатараа умбаа һэм.

Инаг дуран гэшэ һонин лэ даа: ори гансаараа ябажа ябан гэхээш, шамһаа һураншыггүй зүрхыем эзэмдэжэрхёод, илдамхан инагайн гарта ажабайдалайш, ухаан бодолойш, эльгэ зүрхэһийн жолоонуудыг барюулжархиха...

Дуран гэшыг хүнүүд эдэбээр ойлгодог: Эхэ орондоо, түрэнэн тоонгодоо, эхэ эсэгэдэ, үри хүүгэдтэ, инаг гансадаа... Те д инаг дуранай амта амсааб гэжэ һанахада, ямар зохид гэшэб!

...Инаг ганса нүхэрэйнгөө хажууда байхада, хээгүй юумээ хэхэ, дуулаагүй дуугаа дуулаха, зохёогоогүй шүдэгөө найруулха шадалтай байхалши даа.

"Амиды ябахата, гоё даа", - гэжэ минин дүтын нүхэр ходо дабтадаг юм. Би энэхэн үгэнүүдынь ехэтэ дэмжэдэгби. Гэбшыг, нэгэ заахан нэмэлт оруулха дуран хүрэнэ:

- Амиды ябахата, дурлахата үшөө гоё!
ДУРААГШАДАЙ НЭГЭН.
Д. АЛТАЕВАЙ ФОТО

Хандалга

БЭЛИГТЭЙ ХҮБҮҮНЭЙ ЭРМЭЛЗЭЛ ДЭМЖЫТ!

Борис Маслов Северобайкальск хотодо ажаһуудаг, тэндээл үһэ заһаха масте-раар хүдэлдэг юм. Тэрэ 19 һаһатай. Улаан-Үдэ хотодо эрхим парикмахер болоод, Северобайкальскда хүдэлхээ ошоһон юм. Будда бурханда шүтэдэг, дасан дугангуудаар ябажа, үргэл, мүргэл хэдэг.

1995 оной ноябрь һарада Россин парикмахернуудай холбооной Москвада үнгэргэһэн үһэ заһагшадай Бүхэроссин мүрьсөөндэ эрхимээр хабаадажа, дипломоор шагнагдаа һэн. Парикмахернуудай холбооной түүрүүлэгшэ Долорес Кандрашова Борисыг ехэ магтаһан байгаа.

Мүнөө мүн лэ конкурс болохо байна. Тээд Бориснай тишээ ошохо урилгатай аад, гансал мүнгэгүйһөө боложо хабаадахагүйнь. Юундэб гэхэдэ, аяар Москва хүрэхын тула хэды мүнгэн хэрэгтэй гэшэб! Тиингээд лэ манай редакция Б. Масловай нагаса эжы Агришина Ханхасина Базуркова хандажа, зээ хүбүүндэнь туһалхыг гуйба. Мүрьсөөндэ хабаадахада, дүй дүршлөө үргэдхэжэ, Буряад ороноо түлөөлжэ ерэхэ аргатай байна ха юм. Бидэшыг редакцингаа зүгһөө Буряад Республикын Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй хороондо (түүрүүлэгшэнь С.В. Мантуров), Буддын шажантанай пенсионно жасада (президентнь Е.М. Егоров), мүнгэнтэй бусадшыг зондо ханданабди: залуу хүбүүнэй эрмэлзэл дэмжэн, мүнгэ тангаар туһалжа, Москва ошоходонь туһалыт!

Бүхы асуудалнуудаар 2-54-93, 2-69-58 гэхэн телефоноор хонходохо болохо, үгышыг наа, "Буряад үнэн" һонинной редакциин олонийтын хүдэлмэрийн болон мэдээсэлэй таһагта хандахыгтай гуйнабди.

Айлшанай үгэ БАСАГАДЬААТНАЙ... ТОЛГОЙМ ЭРЬЭНЭ

Нэгэ хэды болоод лэ, хүрнэ Эрхүү хотогоо Улаан-Үдэ айлшаар эржэ, түрэл Буряадайнгаа ниислэлээр ябажа, үнэн зүрхэйнһөө баясада бусахада, гоё байдаг юм.

Багадаа ехэл гоё хотодо ерэбэб гэжэ һанадаг һэмби. Харин бүхэй үедэ тиймэшы "аймшагтай" һайхан юумэ харанагүйб. Мүнөө лэ ниислэл хотомнай бүри борохоноор, үйлсэнүүдээр дүүрэн һойшо ноохойтой шэнги байба. Ахай, абгайдаа, түрэл түтүмдоо ороод, хани нүхэртээ уулзаад, ошохо һанаатны блокнодоор дүүрэн хамтуутай үйлсэдэ гараа һэм. Тээд ябаган хүн яһаа шархируулан алаба. Мокровой гудамжа Боевой үйлсэ гээд нэгэ тэгээд һэгдэшэнэ, Трубачевской үйлсэ Ключевской нэрэтэй болоод, сашаа ябахата, бүри ондоо нэрэтэй болоно. Хоёр үдэрэй туршада хэдыса ябааб. Олонийтын транспорт гэшэ соһордомо байна. Гүрэнэй автобус түүрүшээр хүлээдэг һэм. Тэсэбэрим һалаад, коммерческэ автобусуудаар ябадаг болооб. Тэндэшыг дүүрэн зон байһал даа. Манай Эрхүүдэ нэгэ үдэрэй проездной билет 2 мянган түрүгтөөр абажа, трамвай, троллейбус, автобусоор тэрэнээ заруулаад, ябахата болохо. Харин коммерческэ автобусууд үсөөн юм.

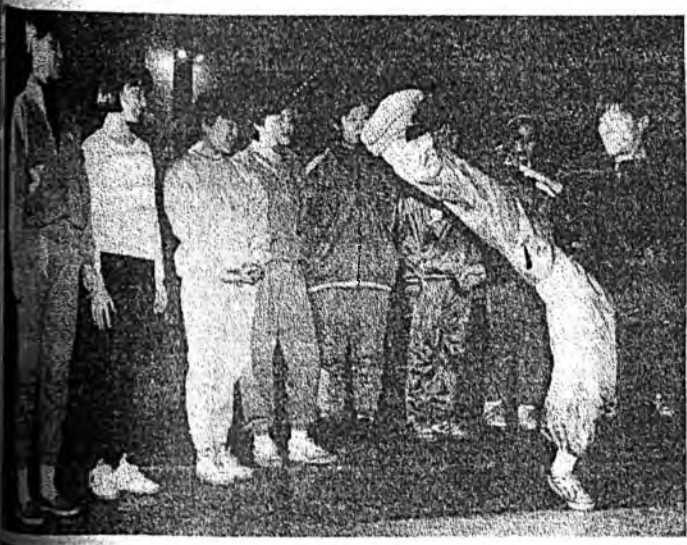
Тэрэн тэрэ... Улаан-Үдэ хотоорнай ямар һайхан буряад басагад гээшэб! Трамвайн сонхоор нэгэ яла сала басага хараад, хажуудахи хүршээ дайран алдаад, "хүлисыт" гэхэ хүсэлтэй эрьбэдэн сэдэм, үйлсөөр ябаһан басаганһаа үшөө гоё, наартайхан басаган байһал... Хоёр үдэр хүзүүнэйнгээ үбдэгэр нахис-хотос гэшхэлхэн басагадыг хараашалааб даа.

Һониноһийне "Буряад үнэн" абажа уншааб. "Үүрэй солбон" ТЭЖ-тээ ошоод "гээгдэһэн" гэшэнь "одоонли һонин байгаа тээ" гэхэһэндөө шотаг хэлэн дээрээ зугаалбаб). Энээндэ адирхуу үшөө минин танил нүхэртэй болоо һэн.

Нүхэрин Усть-Ордын автопомито округой Оһын аймагта математикын багшаар хүдэлдэг юм. Хэһээлэй үедэ бодоолоо бодохынь даабари үгөөд байхадань, һурагшадынь шууялдажа, хэһээр-һабир гээдэжэ һалахагүйдэн, "шэмээгүй бодогты гэнэм!" гэхэдэнь, һурагшадынь партын саанаһаа булта бодожо эхилбэ. Аян таанадыг бодогты гэнэб, һууты, решайте задачу, - гэхэдэнь, нэгэ һурагшань "шэбшээдхихэ гэнэ аал?" - гэжэ асуугаа һэн.

Хэһашыг ябахатаа түрэл хэлэнэй аялга дуулахада һонин, баяртай байдаг. Тиимэһээ Буряадай ниислэл хотодо буряад басагад һалбаржа, үрхэд хэлэмнай эдэлжэ байг лэ.

АЙЛШАН ДАМДИН.

Аюулгүйн хэшээлнүүд

БЭЭЭ ХАМГААЛГЫН АРГАНУУД

1. Һүүлэй үедэ хуули буса эдэб ябадал гаргахы, тэрэ тоодо эхэнэрыг хүсөөр эдлэхэ ушарнууд олоһороо. Илангаяа хотодо үдэһын, һүнийн сагта эхэнэр хүнэй, басагадай ябаханы аюултай болонхой. Тодхор боложо, иимэ этэгээдүүдэй дайралдаа һаа, яхааб?

Хитадай ниислэл Бээжэндэ тусхай клуб хүдэлдэг. 12-һоо 30 һаһа хүрэтэр эмэгтэйшүүл, бүхыдөө 40 гаран хүн, энэ клубта өөһэдыгөө хамгаалха арга дүрэнүүдтэ һурадаг юм. Барилдаанай, самбын, каратэгийн эдэб арга дүрэнүүдыг бэрхэ тренерэй хүтэлбэри доро шудалдаг байна.

Энэмнай Хитадта, харин манай эндэ яаха болоноб? Республикын улоовно бэдэрэлгын албанай мэргэжэлтэд иимэ зүбшэлнүүдыг үгэнэ:

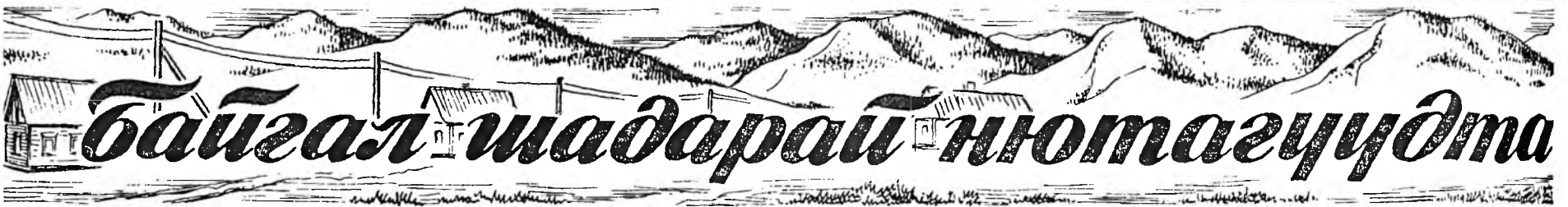
1. Үдэһэлэн орой гансаараа гэрлээ гараха хэрэггүй.

2. Хэрбээ гаража ошохо баатай болоо һаа, харанхы, гэрэлгүй, һогтуу зоной суглардаг газарыг тойрожо гарахыг оролдохо. Тиинхэдэ хүнэй анхарал татамаар хубсалхагүй.

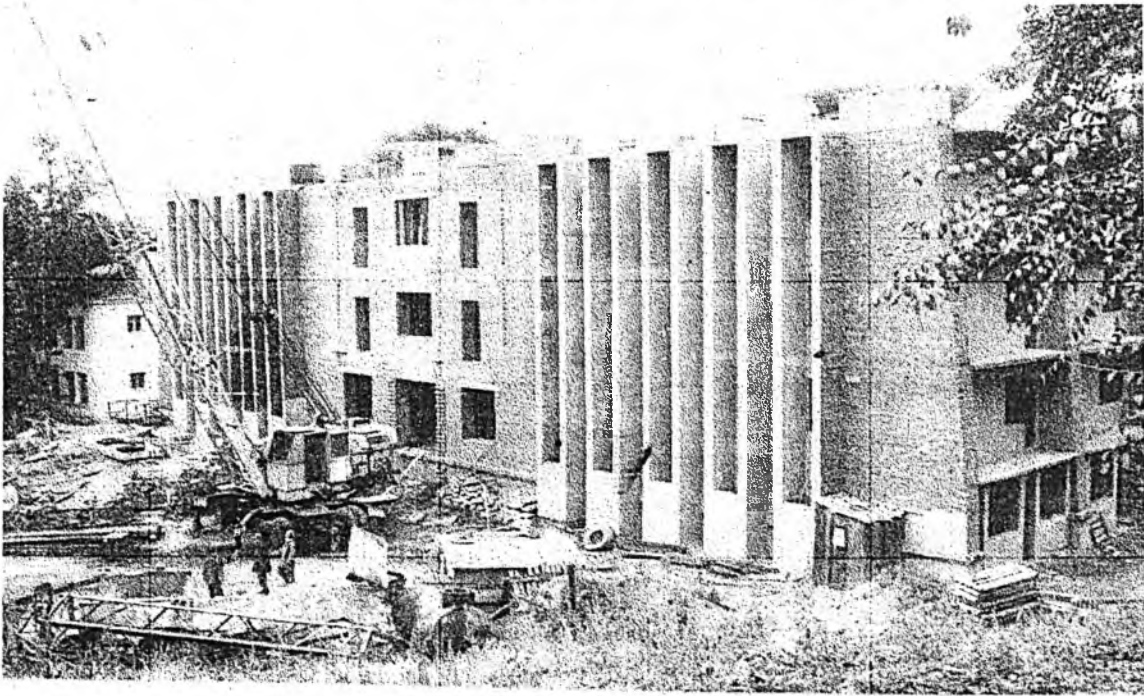
3. Хойноһоотнай хүнэй ябахыг өбөөроо һаа, харгын нүгөө талада гараад үзэгты. һалангүй даһаа һаань, гэрэлтэй, зоной байха газар руу гүйхэт. Хүнэй уулзаагүй һаа, дүтын гэрнүүдтэ гүйжэ ошоод, "гүймэр!", "шатажа байнабди!" гэжэ һүхирхэ хэрэгтэй. Иимэ оог хуугай дуулаһан зон заал һаа, газашаа сонхоороо шагааха, алигтэбэл, гаражашыг магад. Хэрбээ нэгэшыг абаа гараагүй һаа, сонхыгын эбдэхэ хэрэгтэй, хамаагүй, ами һаһаа аюулһаа абархын тула иимэшыг арга хэрэглэхээр ааб даа.

Т. САМБЯЛОВА хэблэдэ бэлдэбэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хитад басагад бээ хамгаалгын арга дүрэнүүдтэ һурана.
(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

байгал шадарай нютагүүдта

ХЭЛСЭБЭЛ, ДҮҮРГЭХЭ УЯЛГАТАЙ

Монгол гүрэн Буряад Республика хоёрой хоорондохи хэлсэнэй ёһоор, 1993 ондо Улаан-Үдэдэ Монголой консульствын байшан баригдажа эхилээ һэн. Опера болон баледэй театрай хажуудахи 140 дүрбэлжэн метр хэмжээнэй талмай энэ хэрэгтэ үгтэһэн юм. Тэрэгнээр гурбан жэлэй туршада Монголой барилгашад энэ байшан бодхоожо, мүнөө үедэ зосоо талын хүүлшын хүдэлмэринүүдые ябуулна.

- Дарханай барилгашад энээнэй урда тээ Монголой, Буряадай аймагуудаар хамтын гэр байра, больница, зочид буудалай барилгануудые хэһэн юм. Хоёр жэлэй саана Монголой талаһаа мүнгэнэй дуталдахада энэ барилгамнай нэгэ бага удаараа. Теэд сагай ошохо бүри барилгын материалнууд үнэтэй болоно. Эндэхи хирпинсэ үйлэдбэрилгын "Загорское" акционернэ бүлгэмтэй, 1, 2-дохи ЖБИ-тэй хэлсээ баталжа, хирпинсэ, бетон хушалтануудые абаабди. Барилгын олонхи материалнууд эндэхи юм. Эрхүүгэй областиин Черемхово, Усолье-Сибирское хотонуудһаа рубероид, шэрэ болон бусад хэрэгтэй материалнуудые асархаар хэлсэгдээ, - гэжэ барилгын прораб О. Нарандулан хөөрөө һэн.

9 балл хүрэтэр газарай хүдэлэлгы тэсэхэ нуури энэ байшанда табихадаа, монолит ехээр хэрэглэхэ баатай болодоо. Саһанай, бороогой уһанай эндэ сулардаг һэн тула барилгын талаар газарын ехэ ажалтай. Тиибэшье, багахан талмай байхадаа, томо машинануудай, крантай машинын орохо, гарахада хабшуу байна. Энээн тухай эндэ һая Улаан-Үдэ ерэнэн тус байшанай проектын автор Р. Бэххуйя, архитектор Л. Чагнаа хэлээ һэн.

Монголой консульствын байшан соо офис, выставкын танхим, библиотекэ, ресторан, 5 машинын багтаха гараж, арбаад хүнэй зочид буудал проектын ёһоор бии.

Мүнөө үедэ байшанай досоохиине шэмэглэн гоёохо ажалые 3 бригада бүтээнэ. Декабрь һара болотор шэнэ байшан ашаглалгада тушаагдаха түсэбтэй. Монголой талаһаа энэ барилгын ехэнхи ажалыень декабрь һара болотор дүүргэхэ хүсэлтэй. Теэд хоёр талын хэлсээгээр Буряад Республика дулаа болон зайн гал дамжуулха, коммуникационно холбоо тогтоохо түхээрэлгэнүүдые бэлдэхэ ёһотой аад, уялгаяа саг соонь дүүргэнэгүй. Энэ асуудалаар Монгол гүрэнэй генеральна консул Дашням Буряад Республикын Президентдэ, хотын захиргаанай толгойлогшодо хандаһан юм. А. В. Погачовай хүтэлбэри доро үнгэрһэн Правительствын зүблөөн дээрэ, энэ барилгада хэрэгтэй мүнгэ һомолхо тухай шийдхэбэри абтаа. Тиймэһээ октябрь һарада коммуникационно түхээрэлгэ тодхохо ажал Буряад Республикын талаһаа эдэбхитэйгээр ябуулагдаха гэжэ Монголой тала найдаһа. Правительство, хотын захиргаан 500 миллион түхэриг мүнгэ бюджетдээ һомолоо һаань, Монголой консульство мүнөө жэл шэнэ байшандаа орохо аргатай. Угы һаа, баһа үбэлэй хүйтэндэ барилга тогтожо, унжагайрха болоно.

Хүйтэнэй урда тээ шэнэ байшандаа орохо эрмэлзэлтэйгээр монгол барилгашад ажалаа ябуулна.

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: барилга сөнгөбөр һарада. М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Агын һоинн

"САГААН-ШУЛУУТАЙ - 96"

Иимэ нэрэтэй мори урилдаагаар ехэ мүрысөөн, найр наадан һаяар болохонь. Сагаан-Шулуутайн хүдөө ажыхын хамжаанай "Дружба" фирмэ болон Могойтын аймагай һайн үүлтэртэ адуу мори үсхэбэридэг "Хүлэг" гэжэ тусхай фермын коллективүүд эдэбхи үүсхэл гаргажа, мори урилдаагаар заншалта мүрысөө үнгэргэхэнь.

Энэ мүрысөөн байгша оной октябрин 6-да үдэрэй 12 сарһаа Могойтын аймагай Сагаан-Шулуутай нютагта эхилхэ. Эндэ хамтын ажыхнууд, промышленна үйлэдбэрийн предприятинууд, фермернүүдэй болон хубийншые ажыхнууд гүйгөөшэ моридоо урилдаанда табиха.

Мүнөө хүдөө нютагуудта социально-экономическа хүндэ хүшэр эрхэ байдалай тохёолдоод байхадань, Агын автономито округой һайн үүлтэртэ мори үсхэдэг ферменүүдтэй ажыхнууд арга шадалаараа оролдожо, морин ажалынгаа үндэһэн нуури алдаагүйнэ һайшаалтай.

Мори урилдаагаар Сибирийн болон, Алас-Дурна зүгэй мүрысөөнүүдтэ Аргалин, Догойн, Сагаан-Уулын, Сагаан-Шулуутайн хатарша, гүйгөөшэ хүлэгүүд хүсэ шадалаа, хурданаа туршалсан, яһала урдуур нуурида гаража, нютагайнгаа анханай соло суурхуулдаг байха. Тиймэһээ буряад арадай эрын гурбан нааданай нэгэ зүйлынэ болохо - мори урилдаанай һайндэртэ аяар холын Эрхүүгэй, Амарай областьнуудай, Яхадай болон Буряад республикануудай түлоолэгшэд хурдан хүлэгүүдэе абажа ерэхээ уригданхай.

Холо, дүтын зайнуудта хамта 14 элдэб гүйгөөшэ морида табигдажа, хаба шадалаа харуулахада, сутларһан зоной зүрхэ сэдхэл хоөрүүлхэ, баясуулха бээ. Зай бүхэндэ илагшад элдэб бэлэг сэлэгээр, мүнгэн шангаар урмашуулагдаха юм. 3200 метрэй зайда түрүүлһэн мориин "Дружба" АКФ-гай тогтоһон "Хуандай Соохор" гэхэн шангай дамжуулгын кубогта хүртэхэ. Нютагай үүлтэртэй моридай дунда 2000 метрэй зайда илагша хүлэгэй жолоо барихан хүн Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй дамжуулгын кубок абаха юм.

Мори урилдаанай үедэ харагшад хоорондоо боосолдожо, аза талаанаа туршана ааб даа. Тиймэһээ тотализатор хүдэлхэ. Мундуу хатарай, нааданай хэмжээ ябууланууд эмхидхэгдэхэ.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

СЫРЭЙ ЦЕХ АШАГЛАГДАХАНЬ

Манай аймагай Гүүндэ нуурида тоһоной заводой дэргэдэ сыр үйлэдбэрилхэн гаргаха цехэй байшан баригдажа, һаядаа ашаглалгада тушаагдахаар хүлээгдэнэ. Энэ байра хэмжүүрэйнгэ талаар яһала ехэ юм. Уганы 30 метр, үргэниинь 18 метр болоно. Республикын Хүдөө ажыхын болон эдэе хоолой министрствын һомолһон мүнгэ зорезээр энэ барилга хэгдэжэ байна.

Сыр үйлэдбэрилхэ цех соо мүнөө түгэсхэлэй хүдэлмэри үргэн дэлсэсэтэйгээр ябуулагдана. Тусхайлан хэлэбэл, дулаа оруулха бэлэн болгогдоһон продукция хүргэхэ түхээрэлгэнүүд тодхөгдоно, байра соонь зайн гал оруулагдана. Тус барилгын акционернэ "Исток-2" гэхэн эмхи эрхилдэг байха юм.

Энэ цехэй ашаглагдажа эхилхэдэнь, аймагай тоһоной заводто ороһон һүн үлэгдэлгүйгөөр сүм буйлуулагдажа болохонь. Тийгээдшые сыр наймаалхадаа, гүүндынхид нэмэлтэ олзо оршо абадаг болохо ха юм.

А.Н. ДОРЖИЕВА.

"Ярууна" газетын редакциин хүдэлмэрилэгшэ.

Ахын хайрата эзы

Вера Нимаевнагай

хүндөөр үбшэлжэ, һаба бараһан ушараар "Буряад үнэн" газетын коллектив сонинной редактор А. Л. Ангархаевта, бүлээнэ, түрэлхидтэнь, дүтын хүнүүдтэ гүнзэгы шаналал гашуудалай мэдүүлнэ.

Түнхэнэй аймагай Харбяангууд тосхонһоо хүдөөлүүлэгдэхэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИЕ: С.Д.РИПЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б.М.Ж.ЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б.ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президенттын ба Правительствын аппарат), Д.Д.СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудыс даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц.ДОНДОГОЙ, С.Д.ДОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ЛИНТАЕВ (хэбтэйгэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйбэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй.

Индекс 50901. Хэлэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ.

Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрихэлдэ абтанхай. Заказ № 7863.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретаридаид - 2-62-62, таһагууд: нийтэн-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон нургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олоннитын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.